

INKUMBENS-HÁTRÁNY*

(Helyi kötődés és a személynek szóló szavazat

Magyarországon)

Papp Zsófia

(MTA TK Politikatudományi Intézet)

ÖSSZEFOGLALÓ

A tanulmány Magyarország kontextusában vizsgálja, hogy az egyes személynek szóló, szavazatot erősítő tényezők, mint az inkumbencia és a helyi politikai tapasztalat hogyan befolyásolják az egyéni képviselőjelöltek választási eredményeit 1994 és 2010 között. Amellett, hogy ezek a tényezők nem változtatják meg a pártok közötti erőviszonyokat, a hierachikus regressziós modellek azt támasztják alá, hogy még erős pártcentrikusság mellett is megfigyelhető a fenti tényezők hatása. Érdekes módon az inkumbenciának a szavazatok arányára gyakorolt hatása negatív. A választók nem csak a kormányokat, de pártállástól függetlenül a jelölteket is retrospektív módon értékelik.

Kulcsszavak: jelöltek ■ választás ■ personal vote ■ helyi háttér ■ inkumbencia

A kelet-európai rendszerváltásokat gyakran kísérte a parlamenti elit kicserélődése (Higley és Lengyel, 2000; Higley, Pakulski, és Wesolowski, 1998). Lengyelországban például a képviselők 91,6 százaléka először került a parlamentbe (Jackiewicz, 1994), míg Magyarországon 5 százaléuk szolgált az 1985–1990-es parlamenti ciklusban (Ilonszki és Kurtán, 1999). Az azóta eltelt időben a tapasztalatlan képviselők aránya drámaian lecsökkent, azonban még mindig magasabb, mint a nyugat-európai átlag (Best és Edinger, 2003). Öt választási ciklussal a rendszerváltások után az újonc képviselők aránya átlagosan 50 százalék Közép- és Kelet-Európában (Edinger, 2010). Annak ellenére azonban, hogy a parlamenti elitek cserélődése viszonylag magas szintet ér el, és nagysága országról országra változik, az egyes képviselők által a parlamentben töltött ciklusok átlagos száma növekvő tendenciát mutat. Mindezen túl, a korábban szerzett politikai tapasztalatok is növekvő mértékben jellemzik a kelet-európai képviselőket: amellett, hogy megválasztásuk előtt különböző pozíciókat töltenek be a pártokban, kiterjedt tapasztalatokat szereznek a helyi politikában is (Semenova, Edinger, és Best, 2013). Mindezek arra engednek következtetni, hogy a kelet-európai parlamenti elitek a 90-es évek eleje óta átестek a pro-

* A kutatást a PD 115747 sz. projekt keretében az NKFIH támogatta.

feszionalizáció folyamatán (Cotta és Best, 2000), és viszonylag magas azoknak a képviselőknek az aránya, akik ambicionálják az újraválasztást.

A fentiekből kiindulva, megalapozottnak tűnhet azt feltételezni, hogy a pártok a jelöltállásnál is figyelembe veszik a korábbi képviseleti és helyi politikai tapasztalatokat, és ezek a jelöltek egyre sikeresebbek a parlamenti helyek megszerzésében. A kérdés az, hogy mindez jelentheti-e azt, hogy az országgyűlési és helyi politikai tapasztalatok valós előnyt jelentenek a választás napján, és hozzájárulnak-e a személynek szóló szavazatok arányának növeléséhez? Cain és szerzőtársai (1987) szerint a személynek szóló szavazat az egyes jelöltek által gyűjtött szavazatoknak az a része, amely független a párthovatartozástól, a fix szavazói jellemzőktől és a gazdasági helyzetétől. Következésképp, minden, ami a jelöltek személyes jellemzőihez, tapasztalataihoz kapcsolódik (*personal vote változók*), összefüggésbe hozható a személynek szóló szavazattal.

A *personal vote* változók és a választási eredmények közötti kapcsolatot legnagyobb mértékben a választási szabályok befolyásolják. Számos szerző érvel amellett, hogy az egyéni választókerületi (EVK) jelöltek nagyban apelálnak helyi bázis létrehozására, pusztán abból az okból kifolyólag, hogy a megválasztásuk csak ezektől a szavazatoktól függ, és a rájuk leadott szavazatok nagyságát nem módosítja a párt többi jelöltjének teljesítménye (Curtice és Shively, 2009; Mitchell, 2000). Ennek következtében, a többmandátumos választókerületekben az arányosság elvei szerint versenyző jelöltekkel szemben, az EVK-jelöltek jelentős ösztönzést kapnak a személynek szóló szavazatok arányának maximalizálására.

A rendszerváltó kelet-európai országok nagy része a többségi választási formulával szemben az arányosat választotta a 90-es évek első felében. Azóta számos próbálkozás történt a többségi irányba történő elmozdulásra, ám egyik sem nevezhető kifejezetten sikeresnek. Ennek fő oka abban keresendő, hogy a konszenzuális demokrácia intézményei nem kompatibilisek a többségi választási szisztémákkal. Tehát maga a konszenzuális demokrácia a gátja a kelet-európai választási reformoknak (Nikolenyi, 2011). Habár Románia 2008-ban vegyes választási szabályokat vezetett be, a rendszer nagyrészt arányos maradt.

Mindezek fényében, a magyar vegyes választási rendszer kelet-európai kontextusban atipikus esetnek számít. Annak ellenére, hogy 1990 és 2014 között a képviselők kevesebb, mint felét választották EVK-kben, a választások kifejezetten aránytalan eredményeket produkáltak, amelyek a nagy pártoknak kedveztek. A többségi politikai rendszer irányába történő elmozdulás sikere éles határvonalat húz Magyarország, és a többi kelet-európai ország közé. Mindezt tovább erősíti, hogy a választási logika 2002-ben egy kétblokk-rendszert (Soós, 2012) hozott létre, amelyet 2010-ben egypárti hegemonia váltott fel (Tóka és Popa, 2013). A pártrendszer egyre koncentráltabb lett, és az EVK-beli választási szereplés egyre fontosabbá vált a választás kimenetele szempontjára.

ból. Következésképp megnőtt a személynek szóló szavazatok arányát növelő tényezők szerepe is.

A tanulmány arra keresi a választ, hogy az országgyűlési és a helyi politikai tapasztalat növeli-e a képviselőjelöltekre leadott szavazatok arányát Magyarországon. Másképpen megfogalmazva, rendelkeznek-e a tapasztalt jelöltek bármiféle választási előnnyel az újoncokkal szemben? A kérdés megválaszolásához egy olyan jelöltszintű panel adatbázist használok, amely az 1994 és 2010 közötti választások eredményei mellett a jelöltekkel kapcsolatos alapvető információkat tartalmazza. A helyi politikai tapasztalat hatását egy hasonló, az országgyűlési képviselőkre kiterjedő adatbázison tesztelem. A tanulmány felépítése a következő. Elsőként a szakirodalom alapján megfogalmazom a hipotéziseket, amelyet a magyar eset rövid ismertetése követ. A harmadik részben bemutatom az adatokat és a legfontosabb változókat, a negyedikben ismertetem azokat a többváltozós modelleket, amelyek a szavazatarányt magyarázzák a jelöltek választókerületi és helyi szintű politikai tapasztalatával. A tanulmányt a következtetésekkel zárom.

ELMÉLETI KERET ÉS HIPOTÉZISEK

A képviselők és a választók közötti kapcsolattal összefüggésben a nemzetközi szakirodalomban leggyakrabban a többségi és az arányos választási formulák hatására szokás utalni. A két fő választási típus közötti különbség az eltérő filozófiai alapokból (területi vs. arányos képviselet) és az egy- illetve többmandátumos választókerületek alkalmazásából adódik. Az egyéni választókerületi rendszerek egyik leggyakrabban hivatkozott aspektusa, hogy megteremtik az egyértelmű elszámoltatás lehetőségét (Lancaster, 1986; Norris, 2000, 2004; Scholl, 1986). Miután minden választókerületnek egy képviselője van, a választók könnyen azonosítani tudják, hogy kit kell jutalmazni vagy büntetni a pozitív, illetve negatív eredményekért (Lancaster, 1986; Lancaster és Patterson, 1990; Norris, 2004). Mivel az egyéni választókerületi jelöltek megválasztása technikailag csak azon múlik, hogy a szavazatoknak hány százalékát kapják az adott kerületben, az extra szavazatok gyűjtése növeli a meg(újra)választási esélyeket. A személynek szóló szavazatok gyűjtésének legkézenfekvőbb módja a jelöltek személyéhez köthető sikerek és bizonyos tulajdonságaik (*personal vote változók*) hangsúlyozása. Ahhoz, hogy a párt növelje az egyéni választókerületi siker esélyét, ebben sikeres jelölteket érdemes állítania.

Ezzel szemben a többmandátumos választókerületekben (mint amilyenek 1990 és 2010 között a területi és országos listás ágak voltak), a képviselők és jelöltek közötti területi átfedés elhalványítja a jelölt és a választó közötti kapcsolatot (Heitshusen, Young, és Wood, 2005). Mivel a választók csak nehezen tudják eldönteni, hogy kit jutalmazzanak szavazatukkal, a potyautas-stratégia vonzó

lehetőséggé válik a képviselők szemében (Cain et al., 1987; Lancaster, 1986; Scholl, 1986). Az ilyen választási rendszerekben, a képviselők inkább a pártvezetés felől, mint a választók részéről lesznek elszámoltathatók (Norris, 2004). Ebben az esetben a meg(újra)választásért folytatott küzdelem az (újra)jelölésért folytatott hajszává válik (Curtice és Shively, 2009). Mindez zárt pártlisták esetén jelenik meg a leghangsúlyosabban, ahol a szavazóknak egyáltalán nincs beleszólásuk abba, hogy ki kerüljön a parlamentbe. Ilyen körülmények között nincs értelme az egyes jelöltek vonzerejére építeni, mert hatásuk a választás kimenetére minimális. Az egyes jelöltek sorsát csak az fogja eldönteni, hogy hány helyet nyer a pártlista, és az adott jelölt ezen a listán hányadik helyen állt.

A vegyes választási rendszerek különösen érdekesek lehetnek a személynek szóló szavazattal foglalkozó kutatók számára, mert lehetővé teszik, hogy két merőben eltérő logika hatását vizsgálják azonos politikai kontextusban. Shugart és Wattenberg (2001) szerint a vegyes választási rendszerek megteremtik a lehetőségét annak, hogy a szavazók közvetlenül válasszák meg a lakhelyükhöz tartozó képviselőket, de emellett biztosítják az arányos képviselet elvét is. A kettős szavazat biztosítja azt, hogy a választók kifejezhessék párt-, illetve személyre vonatkozó preferenciájukat is. Abban az esetben, hogy ha ez a kettő nem esik egybe, megoszthatják – a legtöbb vegyes választási rendszerben – a szavazatot: az egyik párt listájára leadott szavazat mellett támogathatják egy másik párt jelöltjét a többségi ágon. Moser és Scheiner (2005) öt vegyes választási rendszerű országban vizsgálják, hogy a választók stratégiai okokból osztják-e meg a szavazataikat, vagy azért, hogy a számukra szimpatikusabb jelöltet válasszák. Arra a következtetésre jutnak, hogy azokban az országokban, ahol a választási ágak nincsenek összekapcsolva¹ (Oroszország, Litvánia és Japán), a személynek szóló szavazat nagyobb részben határozza meg a jelöltek eredményeit, mint a stratégiai megfontolások. Karp és szerzőtársai (2002) Új-Zéland esetében mutatják ki a jelölt jellemzőinek hatását a szavazatmegosztásra. Németország esetének vizsgálata vegyes eredményekhez vezet. Egyfelől Moser és Scheiner (2005) szerint a pártközponitú német választókra inkább jellemző stratégiai szavazás, amelyet Bawn (1999) eredményei is megerősíteni látszanak. Másfelől azonban Klingemann és Wessels (2003) amellett érvelnek, hogy az egyéni választókerületi jelöltek helyi tevékenysége nagyban befolyásolja a választási szereplésüket, ami a személyes hatásokra utal inkább. Scheiner (2005) Japán vegyes választási rendszerében igazolja a jelölt kvalitásainak jelentőségét. A német (Klingemann és Wessels, 2001) és az új-zélandi (Barker, Boston, Levine, McLeay és Roberts, 2001) példákra támaszkodva Shugart (2001) azt írja, hogy a vegyes választási rendszerek inkább tekinthetők az „arányos rendszerek perszonalizálódásának”, mint a „többségi rendszerek pártosodásának”, vagyis hangsúlyosan jelenik meg a személyes aspektus is a pártképviselet mellett. A fentiek alapján tehát megalapozott lehet azt gondolni, hogy a jelöltek

személyes jellemzői valamilyen szerepet játszanak a választási eredmények alakulásában a vegyes választási rendszerekben is.

A szakirodalomban találunk néhány példát arra, hogy hogyan befolyásolja a személynek szóló szavazat mennyiségét az, ha vegyes választási szabályokat vezetnek be. Taiwanon 2008-ban a nagyon perszonalizált egyszerű, át nem ruházható szavazat rendszeréről álltak át a vegyes rendszerre, amely azzal a következménnyel járt, hogy lecsökkent a párton belüli személynek szóló szavazatok jelentősége. Ugyanakkor kimutatható, hogy az új rendszer többségi ágán továbbra is megtalálható a személynek szóló szavazat pártok közötti változata (Batto, 2009). A kelet-európai országok nagy részével szemben (Nikolenyi, 2011) Romániában sikerrel járt a választási rendszer reformja, amely során a tisztán arányos rendszer helyében vezettek be vegyes szabályokat. Az átalakításnak az volt a célja, hogy kiostálja azokat a képviselőket, akik nem érdekeltek a képviselői munkában (Marian és King, 2010), ezáltal elősegítsék az elit cirkulációját. Marian és King (2010) adatai szerint a 2008-ban megválasztott parlamenti képviselőknek mindössze 40 százaléka szolgált a megelőző ciklusban. Coman (2012) szintén az optimisták táborát erősíti: szerinte a korrupt képviselők aránya nagyban lecsökkent 2004-ről 2008-ra. Roescu (2014) eredményei is azt támasztják alá, hogy a román választók hajlandóak megváltoztatni a szavazatukat, amennyiben egy másik párt jelöltje szimpatikusabb nekik. Végül, de nem utolsó sorban, a román választási rendszer reformja nem csak a szavazók viselkedését változtatta meg, de a pártok jelöltállítási stratégiáit is: Chiru és Ciobanu (2009) szerint a jelöltkiválasztás közelebb került a helyi szinthez a 2008-as változás következtében.

Jelen tanulmány fő kérdése, hogy az egyéni választókerületi választási tapasztalatnak és a helyi politikai háttérnek van-e szerepe a személynek szóló szavazat alakulásában egy olyan kelet-európai országban, amely lehetőséget nyújt a választói számára, hogy jelöltek között válasszanak. Ahogy korábban arról már volt szó, a régióban egyre nagyobb azon képviselők száma, akik a politikai rendszer valamelyik szintjén már rendelkeznek politikai tapasztalattal a képviselővé választásuk előtt. Hozzájárul-e ez a tapasztalat az egyéni szintű szavazatarányok növekedéséhez? Joggal várhatják-e azt az egyes pártok, hogy ha tapasztalt jelölteket állítanak az egyéni választókerületekben, akkor növekedni fog a szavazatarány? A nemzetközi szakirodalom legjelentősebb hipotézise szerint az inkumbens jelöltek szisztematikusan nagyobb arányú szavazatra számíthatnak, mint kihívóik, ezzel növelve újraválasztási esélyeiket (Benoit és Marsh, 2010; Cain et al., 1987; Gaines, 1998; Herrera és Yawn, 1999; Hirano és Snyder, 2009). Az inkumbenselőnyt többek között az inkumbencia kampányértékével (Benoit és Marsh, 2008), az inkumbenciából közvetlenül származtatható erőforrásbeli előnyökkel (Hirano és Snyder, 2009), láthatósággal (Cain et al., 1987; Klingemann és Wessels, 2001), választókerületi munkával (King, 1991), a jelölt személyének növekvő szerepével (Cox és

Katz, 1996) a kihívók „elriasztásával” (Ashworth és Bueno de Mesquita, 2008) vagy egyszerűen csak azzal magyarázzák, hogy az inkumbensek jobb politikusok (Zaller, 1998). A egyes választási rendszereket tekintve Burden (2009) a nagy tapasztalattal rendelkező inkumbens jelöltek szerepét hangsúlyozza Japánban, Scheiner (2005) a jelöltek rátermettségét a korábbi politikai tapasztalattal méri, Moser és Scheiner (2005) öt vegyes választási rendszerű országban bizonyítja az inkumbencia szerepét a választási eredmények alakulásában, míg Bawn (1999) Németországban talál bizonyítékot az inkumbens előnyére. A fenti kutatási eredményekre alapozva a dolgozat az alábbi hipotéziseket teszteli.

Inkumbencia-hipotézis: azok az egyéni választókerületi jelöltek, akik a választás idején inkumbensek, több szavazatot szereznek, mint a kihívók.

Senioritás-hipotézis: azok az egyéni választókerületi jelöltek, akik több választási ciklust szolgáltak EVK-képviselőként, több szavazatot szereznek, mint a kisebb tapasztalattal bíró riválisaik.

A szakirodalom egy része a helyi politikai tapasztalat parlamenti választási eredményekre gyakorolt hatását vizsgálja. Gallagher (1988) és Blais et al. (2003) a születési hely eredményekre gyakorolt hatását hangsúlyozzák. Shugart és társai (2005) szerint a születés helye az adott hely ismeretét sugallja: azok, akik az adott választókerületben születtek, vagy ott nőttek fel, tisztában vannak a helyi igényekkel. Mások inkább a helyi politikai háttér jelentősége mellett érvelnek. Putnam (1976) arra mutat rá, hogy azok a képviselőjelöltek, akiknek jelentős helyi politikai háttérük van gyakran sikeresebbek a parlamenti választáson. Néhányan amellettt érvelnek, hogy a politikai rendszer alacsonyabb szintjein szerzett tapasztalatot a választók is releváns tapasztalatnak értékelik, vagyis szerintük hathatósabban tudja képviselni az érdekeiket egy olyan jelölt, aki már ismeri a politika működését (Shugart et al., 2005). Látható tehát, hogy a születés helye és a helyi politikai tapasztalat olyan heurisztikákként szolgálnak a választók számára, amelyek jelentősen csökkentik a szavazás információs költségét (Tavits, 2010): azáltal, hogy a választó ezeknek az információknak a birtokába jut, a jelöltnak egy sor más tulajdonságára is következtetni tud Cox (1997). Miután a választók figyelembe veszik a jelölt helyi identitását (Cox, 1997), a pártoknak érdekükben áll helyi profillal rendelkező jelölteket állítaniuk (Karp et al., 2002). Magyarországon két olyan helyi pozíció van, amely különösen fontos lehet a helyi érdekképviselet és az országgyűlési képviselők rekrutációja szempontjából: a polgármesteri és az önkormányzati képviselői poszt. A magyarországi parlamenti képviselők nagy százaléka töltötte be a fenti két pozíció egyikét² a képviselővé választása előtt, vagy mandátuma ideje alatt.

Polgármester-hipotézis: a polgármesterek több szavazatot kapnak az egyéni választókerületekben, mint azok, akik a választás pillanatában nem töltöttek be ilyen pozíciót.

Önkormányzati képviselő-hipotézis: az önkormányzati képviselők több szavazatot kapnak az egyéni választókerületekben, mint azok, akik a választás pillanatában nem töltötték be ilyen pozíciót.

A MAGYAR ESET

A magyar választási rendszer ismertetésétől az olvasóközönség ismeretében eltekintek. A tanulmány szempontjából fontos azonban, hogy a vizsgálat az 1994 és 2010 közötti választásokat veszi górcső alá, tehát a 2011-es változásokat megelőző választási szabályok a mérvadók.

A vegyes választási rendszerek logikájából kiindulva (hogy ti. egyszerre jelennek meg bennük a többségi és arányos képviselet elvei) a magyar választási rendszer elméletileg félúton helyezkedik el a jelölt- és pártközpontú választási rendszerek között. Az egyéni választókerületi ág a személynek szóló szavazatra való törekvést és a perszonalizációt erősíti, míg a zárt listák a pártok szerepét növelik. Az egyéni ág dominanciájának ellenére azonban számos olyan tényezőt találunk, amelyek a pártközpontú irányba tolják a rendszert. Először is, a centralizált jelöltállítás miatt a személynek szóló szavazat növelésére irányuló ösztönzés minimális szinten marad. Másodsor, a magyar szavazókról köztudott, hogy erősen pártosak (Enyedi és Tóka, 2007). Ezen kívül növekvő mértékben polarizáltak is (Körösesnyei, 2013), ami hátráltatja a választók pártok közötti mozgását. A választók polarizáltsága jóval túlmutat a szavazói viselkedésen: Angelusz és Tardos (2005) kutatásai szerint a szavazók informális hálózatai nagyobb blokkokként stabilizálódtak, amelyek szavazói blokkokká alakulnak a bal-jobb skála két felén. Harmadszor, a választók polarizálása együtt járt a képviselőjelöltek polarizálódásával (Enyedi és Benoit, 2011). A képviselők tekintetében Ilonszki (2012) hívja fel a figyelmet a pártfegyelem erősödésére a rendszerváltás utáni 20 évben, amely kiterjed a parlamenti kérdésekre, az interpellációkra (Ilonszki, 2012) és a parlamenti szavazásokra is (Ilonszki és Jáger, 2008).

Jogos a kérdés, hogy vajon van-e bármilyen relevanciája a személynek szóló szavazatnak egy olyan vegyes választási rendszerben, ahol a pártközpontúság mind a centralizált jelöltállítás, mind a szavazók és a politikai elit vonatkozásában dominánsan megjelenik. Érdekes módon, a többségi logikával összhangban, az egyéni választókerületi versenyben a perszonalizáció fontos szempontként jelenik meg. Chiru (2015) és Papp (2015) kutatásai azt demonstrálják, hogy a választási ág és a helyi politikai háttér erősítik a kampányperszonalizációt. 2015 elején egy interjúsorozat arra is rávilágított, hogy a kampánystratégiák maguk is fontosnak tartják a személynek szóló szavazat szintjét növelő tulajdonságokat a jelöltállításnál. Minden olyan esetben, amikor megfelelően tág mozgásterük van a pártoknak a rendelkezésre álló potenciális jelöltek terén,

olyan jelölteként választanak, akik rendelkeznek valamilyen személyes vonzerővel (Papp és Zorigt, 2015). Ezt látszik alátámasztani az a tény is, hogy a vizsgált választások alkalmával az EVK-jelöltek jelentős hányada rendelkezik egyéni választókerületi kampánytapasztalattal. Mindezek arra utalnak, hogy a pártok várákozása is az, hogy a tapasztaltabb jelöltek indításával növelhetik szavazatszámukat. A rendszerváltás utáni időszakra vonatkozóan Ilonszki (1996) is hasonló következtetésre jut a pártok jelöltállítási stratégiáit illetően: a pártellenes hangulat miatt a pártok olyan jelölteként igyekeztek találni, akik megállnak a saját lábukon a szavazók szemében. Mindez azt jelentette, hogy a pártok jelentős helyi beágyazottsággal rendelkező jelölteként részesítettek előnyben a pártemberekkel szemben.

Azt tudjuk tehát, hogy a pártok figyelembe veszik a választási tapasztalatot a stratégiák kialakításánál. A kérdés az, hogy maguk a választók hogyan értékeli a különböző jelölt-tulajdonságokat. E tanulmány célja az, hogy demonstrálja, hogy bizonyos tulajdonságok még akkor is számítanak, amikor a politikai versenyt nagyfokú pártközpontúság jellemzi.

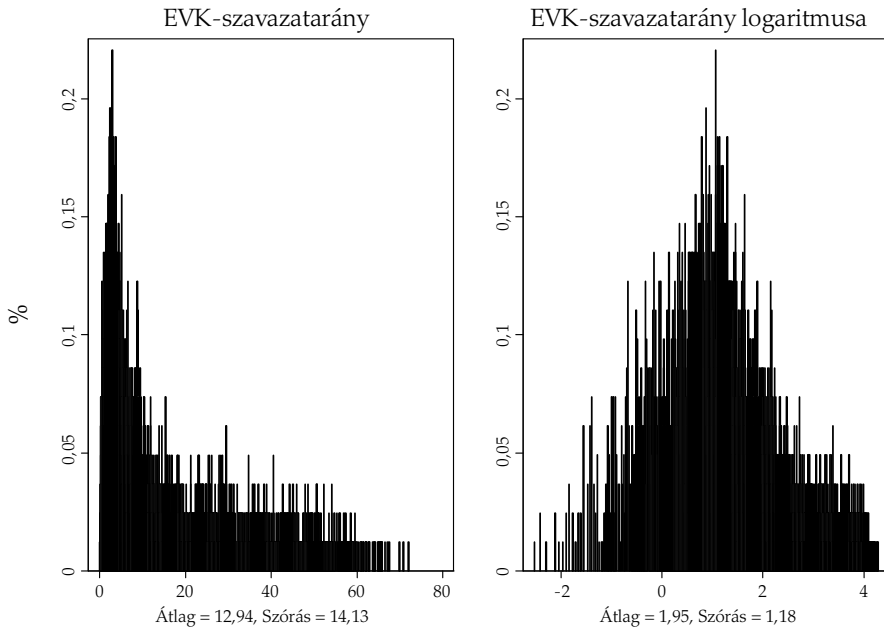
ADATOK ÉS MÓDSZEREK

Az elemzésnél használt adatok két forrásból származnak. Egyrészt, a jelöltek választási eredményeinek modellezésére az *Electoral Control in Eastern Europe* c. projekt keretében összegyűjtött adatokat használok. Az adatbázis a jelöltek legalapvetőbb információit tartalmazza az 1990 és 2010 közötti időszakra vonatkozóan. Másrészt, a helyi politikai háttér vizsgálatára egy, a magyar parlamenti képviselőket tartalmazó adatbázist használok, amely a *Parliamentary Activities, Career Tracks and Accountability (PACTA)* elnevezésű kutatási együttműködés által harmonizált kódkönyvet követi. Ez az adatbázis karrier- és társadalmi-demográfiai változókat tartalmaz minden 1990 és 2010 közötti képviselőre. A helyi politikai háttérre, a parlamenti tisztségekre, miniszteri és pártvezetői pozíciókra vonatkozóan csak a képviselők adatbázisa tartalmaz információkat. Az adatbázisok egyes sorai a jelölteként és képviselőként jelenítik meg az egyes választási évekből. Vagyis minden jelölt annyiszor szerepel az adatbázisban, ahány választáson indult. Mivel az egyének egy relatíve magas számát (nagy N) követjük egy viszonylag rövid intervallumra vonatkozóan (kis T), az adatok panelként is felfoghatók. Mivel vannak olyan jelöltek és képviselők, akik nem minden választáson vettek részt, a panel meglehetősen ki-egyensúlyozatlan.

Az elemzés függő változója az egyéni jelöltek első forduló szavazataránya az adott választáson. Ahogy azt az 1. ábra mutatja, a változó eloszlása meglehetősen torzított, ezért a modellezésnél a szavazatarány természetes alapú lo-

garitmusát alkalmaztam. Minderre a képviselők esetében nem volt szükség, ezért ott az eredeti szavazatarány lesz a függő változó. Kézenfekvő megközelítés lehetne a szavazatmegosztást vizsgálni, tehát a jelöltre és a pártra leadott szavazatok aránya közötti különbséget. Ez ellen szól azonban, hogy Hainmueller és Kern (2008) kimutatták, hogy az inkumbencia nem csak az egyéni ágon jelent előnyt, de a pártlistára leadott szavazatokat is növeli. Azáltal, hogy a párt-szavazatokat kontroll változóként emeljük a be modellbe (és nem a függő változó egy komponensként), képesek vagyunk kimutatni az inkumbencia egyéni szintű szavazatokra gyakorolt nettó hatását anélkül, hogy közben változnának a párt-szavazatok. Amennyiben a szavazatmegosztás lenne az elemzés függő változója, úgy az inkumbencia a változó két komponensét is befolyásolhatná, így például nem tudnánk eldönteni, hogy a szavazatmegosztás csökkenése azt jelenti-e, hogy az inkumbencia negatívan befolyásolja-e az egyéni szavazatarányt, vagy azért, mert növeli a pártokra leadott szavazatok arányát.

1. ábra. Az egyéni választókerületi szavazatok megoszlása

A vizsgálat legfontosabb független változói a hipotézisekhez kapcsolódnak: *EVK-inkumbencia*, *EVK-tapasztalat*, *Polgármester*, *Közgyűlési tag*. Az *EVK-tapasztalat* változó kivételével minden változó dummy 0 és 1 felvett értékkel. Az *egyéni választókerületi tapasztalat* azt mutatja, hogy hány ciklust töltött el a jelölt EVK-képviselőként az adott választás előtt.

Kontrollváltozók

Annak érdekében, hogy a helyi elköteleződések nettó hatását ki lehessen mutatni, más tényezőket is figyelembe kell venni. A nemzetközi irodalom legnagyobb problémája a „normál” és a személynek szóló szavazat elkülönítése. Murray megfogalmazásában „a legnagyobb kihívás a jelöltek sikerének mérésében a jelölt személyes hatásának megkülönböztetése más, a választási eredményeket befolyásoló változóktól” (Murray, 2008, 542.). Amellett, hogy kontrollálunk a jelölt-specifikus változókra, olyan dolgokat is figyelembe kell vennünk, amelyek meghatározzák nem csak a párt országos népszerűségét, de azt is, hogy a választókerületi népszerűség miként tér el az országos tendenciáktól. Szerencsére azonban egy vegyes választási rendszerben ezek a hatások megragadhatók azáltal, hogy az egyéni képviselőjelöltek választási eredményeinek becsléséhez felhasználjuk a pártlista választókerületi szintű eredményeit. A pártszavazat változó mind az országos népszerűség tendenciáit, mind a választókerület-specifikus hatásokat magában foglalja. A pártszavazat változó eloszlása nagyon hasonló az egyéni szavazatokéhoz. A jelöltek esetében tehát a természetes alapú logaritmust veszem figyelembe, a képviselők esetében pedig a változó eredeti formáját. Figyelembe kell venni továbbá, hogy gyakran előfordul, hogy az adott pártnak van ugyan egyéni választókerületi jelöltje, de a pártlista állításának feltételeit nem tudta teljesíteni. Az elemzésben tehát csak azon pártok jelöltjei szerepelnek, akik a területileg releváns megyében területi listát tudtak állítani.

Az inkumbencia hatásáról már korábban esett szó részletesen. A kihívók azonban parlamenti pozíciójukat tekintve nem homogén csoport: egyrészt lehetnek listás képviselők a választás időpontjában, másrészt természetesen jöhetnek a parlamenten kívülről is. A tanulmányban az előbbiekről (*Listás képviselő*) azt feltételezem, hogy láthatóságuk miatt több szavazatot kapnak majd, mint az utóbbiak. Ezen kívül a közös jelöltséget is figyelembe kell venni (*Közös jelölt*). A közös jelölteket több párt szavazói támogathatják az egyéni választókerületekben, ezért több szavazatra számíthatnak.

A láthatóság a politikai tapasztalat szavazatokra gyakorolt hatásának egyik kulcsmomentuma. Ugyanakkor az inkumbencián és a helyi politikai tapasztalaton túl más tényezőkön keresztül is kifejtheti hatását. Először is, mivel a magyar választási rendszerben egy jelölt több ágon is indulhat, a pártok a „fontos” jelölteket nem csak azokban az egyéni választókerületekben indítják, ahol várhatóan sok szavazatot kapnak, hanem előkelő helyeket is kapnak a pártlistákon³ (*Relatív területi és országos listás pozíció*). Vagyis minél előrébb van egy jelölt a pártlistán – láthatósága miatt –, annál nagyobb lesz az EVK-ben kapott szavazatainak aránya.⁴ Ezen kívül arra is kontrollálok, hogy egy jelöltet indítanak-e egyáltalán pártlistán (*Listás jelölt*), tovább növelve ezzel láthatóságát. Másodsor, azok a jelöltek, akik az előző választáson is ugyanabban a választó-

tókerületben (*Korábbi EVK*) indultak, nagyobb láthatósággal rendelkeznek, mint az újoncok, vagy azok, akiket más EVK-ben indított pártjuk. Harmadszor, a jelöltek láthatósága fakadhat az előző ciklusban betöltött pozíciójuk jellegéből is. A dolgozatban az alábbi pozíciókra fogok kontrollálni: *Miniszter, Pártvezető és Parlamenti pozíció*.⁵ Mivel az ezeket a pozíciókat betöltő jelöltek majdnem mind képviselők is egyben, a képviselőség és a különböző pozíciók között fennálló szoros kapcsolat miatt megjelenő multikollinearitás elkerülése végett ezeket a változókat csak a képviselőkre futatott modelleknél veszem figyelembe.

A személynek szóló szavazattal foglalkozó szerzők nagy része figyelembe veszi azt, hogy az egyes jelöltek melyik pártok színeiben indulnak. Ennek oka, hogy lehetnek különbségek a pártok között abban a tekintetben, hogy jelöltjeik mennyire tudják kihasználni a személyükben rejlő potenciált. Magyarország esetében azonban egy 5 választást átfogó elemzésben számos nehézségbe ütközünk ezen a téren. Problémát okoz egyrészt, hogy a vizsgált időszakban változott a versengő pártok köre. Másrészt a koalíciós stratégiák változása következtében problémás lehet a közös jelöltek eredményeinek becslése. Ezen okok miatt a párt hatását két változó létrehozásával próbáltam megragadni. Az első változó a kormánypárti és az ellenzéki jelöltek között tesz különbséget (*Kormánypárti jelölt*). A kormánypártoknak gyakran szavazatvesztéssel kell szembesülniük népszerűtlen intézkedéseik miatt. Karácsony (2006) kimutatta, hogy a magyar szavazók hajlamosak a múltbeli kormányzati teljesítményük alapján értékelni a pártokat. Duch (2001) érvelését követve, amely szerint az új demokráciákban a választóknak csak homályos elképzeléseik vannak arról, hogy mit várhatnak el a kormányoktól, a magyar választókról elmondható, hogy túlzott elvárásokat támasztanak a kormányokkal szemben. Következésképp, azokat a kormányokat is büntethetik a következő választáson, akik egyébként sikeres gazdaságpolitikát folytattak. A kormányok „próbálgatásának” stratégiája oda vezetett, hogy a szavazatok nagy része amellett, hogy protesztuszavazat, az új kormányba vetett bizalom kifejeződése is egyben (Karácsony, 2006; Rose, 1992).

A magyar politika egy további jellemzője, hogy 1994 és 2006 között alapvetően két párt, az MSZP és a Fidesz dominálta az egyéni választókerületekben folyó választási küzdelmet. Ezért várható, hogy az MSZP és a Fidesz (*Domináns párt*) jelöltjei több szavazatot kapnak, mint más jelöltek. E változó modellben való szerepeltetésének további előnyei is vannak. Számos esetben igazolták (Bawn, 1999; Karp et al., 2002; Klingemann és Wessels, 2001), hogy a vegyes választási rendszerekben a racionális választók az egyéni választókerületi ágon a jobb győzelmi esélyek miatt a nagy pártok jelöltjeire szavaznak. Tehát ha figyelembe vesszük a domináns pártok hatását, akkor egyben a szavazás stratégiai aspektusát is megragadjuk.

A fentiekén kívül figyelembe kell venni bizonyos EVK-szintű jellemzőket is. Természetesen, minél nagyobb a választókerületi verseny, átlagosan annál

kevesebb szavazatra számíthatnak a jelöltek (*Verseny*). A verseny intenzitásának mérésére a jelöltek effektív számát használom.⁶ Ezen túlmenően a verseny szorosságának mérésére az előző választás EVK-adatait használom fel (*Verseny szorossága*).⁷ Végül, de nem utolsó sorban kontrollálok a függő változó egy választással késleltetett értékére is, amely az adott jelöltnek az előző választáson elért szavazatarányát jelenti (*EVK-szavazatarány (t-1)*).

EREDMÉNYEK

Az alábbi elemzés első részének célja, hogy megismerjük az inkumbencia és az egyéni választókerületi tapasztalat hatását a jelöltek szavazatarányára. Ehhez három szintű hierarchikus modelleket használok. A három szint az alábbiak szerint értendő: (1) jelöltek az egyes választásokon, (2) jelöltek, és (3) EVK-k. Annak ellenére, hogy az egyéni jelöltek teljes köréről rendelkezésre állnak adatok, tehát mintavétel nem történt, az eredmények értékelésekor a standard statisztikai tesztekre támaszkodom majd. Az 1. táblázat tartalmazza a szavazatarány logaritmusát magyarázó *random intercept* (a továbbiakban RI) modelleket. Az RI modellekben a modell tengelymetszete csoportonként változhat. Ebben az esetben minden jelölt és EVK eltérő tengelymetszettel rendelkezhet, míg a regressziós egyenes meredeksége minden megfigyelés esetén ugyanaz (Deleeuw és Meijer, 2007). Minden itt prezentált modell esetében ellenőriztem a multikollinearitás mértékét. Azokban az esetekben, ahol erős volt a gyanú, hogy a magyarázó változók közötti kapcsolat⁸ túlzott mértékben inflálja a standard hibát, egymásba ágyazott modelleket (*nested models*) becsültem, hogy kiderüljön, az egyes változók elhagyása hogyan befolyásolja a standard hibák alakulását.

Az 1. modell eredményeit vizsgálva, világos, hogy az adott választókerületben a pártlistára leadott szavazatok aránya az egyéni szavazatarányt döntő részben magyarázza. Ez alátámasztja a magyar politika pártközpontúságát, és azt, hogy a szavazatmegosztás nem a szabály, hanem a kivétel. A két változó közötti összefüggés azonban nem tökéletes, ami teret enged a további vizsgálódásnak. Kezdve az inkumbenciával, érdekes módon az inkumbencia-előny helyett inkumbencia-hátrányt látunk, amely ellentmond a változó hatásával foglalkozó szakirodalom legnagyobb részének. Úgy tűnik tehát, hogy a választók nem csak a kormányokat büntetik retrospektív módon (Karácsony, 2006), hanem – pártállástól függetlenül – az egyes jelölteket is.⁹ Mindazonáltal, nem minden képviselőnek kell megküzdenie ezzel a hátránnyal: a listás képviselők több szavazatot kaptak, mint a parlamenten kívülről érkező versenytársak. A listás képviselők közötti területi összefonódás tehát nem hátráltatja az extra szavazatok szerzésének potenciálját, sőt, az adatok arról tesznek tanúbizonyságot, hogy a legnagyobb szavazatszerzési potenciállal ezek a képviselők rendelkeznek. A helyzet még ennél is zavarba ejtőbbé válik, ha egy pillantást ve-

tünk az *egyéni választókerületi tapasztalat* változó hatására. Azok a jelöltek, akik több ciklust szolgáltak EVK-képviselőként, több szavazatot kapnak, mint a kevésbé tapasztaltak. Ezeket az eredményeket szemlélve arra a következtetésre kell jutnunk, hogy az inkumbencia egyértelmű hátrányt jelent, amely hátrányt a ciklusokon átnyúló tapasztalat képes valamelyest semlegesíteni.

1. táblázat. Az EVK-jelöltek eredményeit magyarázó random intercept modellek

	1. modell	2. modell	3. modell
Változók	B (SE)	B (SE)	B (SE)
EVK-inkumbencia	-0,07 (0,02)***	-0,01 (0,01)	-0,13 (0,02)***
EVK-tapasztalat	0,06 (0,01)***	0,14 (0,03)***	0,05 (0,01)***
Listás képviselő	0,09 (0,01)***	0,08 (0,01)***	0,04 (0,02)**
Területi listás szavazatarány az EVK-ban (logaritmizált)	0,81 (0,01)***	0,81 (0,00)***	0,76 (0,01)***
Közös jelölt	0,09 (0,02)***	0,09 (0,02)***	0,08 (0,02)***
Listás jelölt	-0,04 (0,03)	-0,04 (0,03)	-0,13 (0,07)*
Kormánypárti jelölt	-0,01 (0,01)	-0,01 (0,00)*	-0,06 (0,01)***
Domináns párt	0,18 (0,01)***	0,18 (0,01)***	0,14 (0,03)***
Verseny	0,02 (0,00)***	0,02 (0,00)***	0,02 (0,01)***
A Verseny szorossága (t-1)	0,11 (0,03)***	0,12 (0,03)***	-0,16 (0,05)***
Korábbi EVK			0,04 (0,02)**
EVK-szavazatarány (t-1) (logaritmizált)			0,16 (0,01)***
<i>Interakció:</i>			
EVK-inkumbencia * EVK-tapasztalat		-0,11 (0,03)***	
Tengelymetszet	0,32 (0,03)***	0,32 (0,03)***	0,21 (0,07)***
EVK: sd(_cons)	0,03 (0,01)	0,03 (0,01)	0,00 (0,00)
Jelölt: sd(_cons)	0,16 (0,01)	0,16 (0,01)	0,12 (0,10)
Sd(Residual)	0,24 (0,01)	0,24 (0,01)	0,22 (0,06)
Wald χ^2	58525,4	56266,13	35656,24
N	6050	6050	2006
Log pseudolikelihood	-939,90	-928,30	-31,43

*** p < 0,01, ** p < 0,05, *p < 0,1

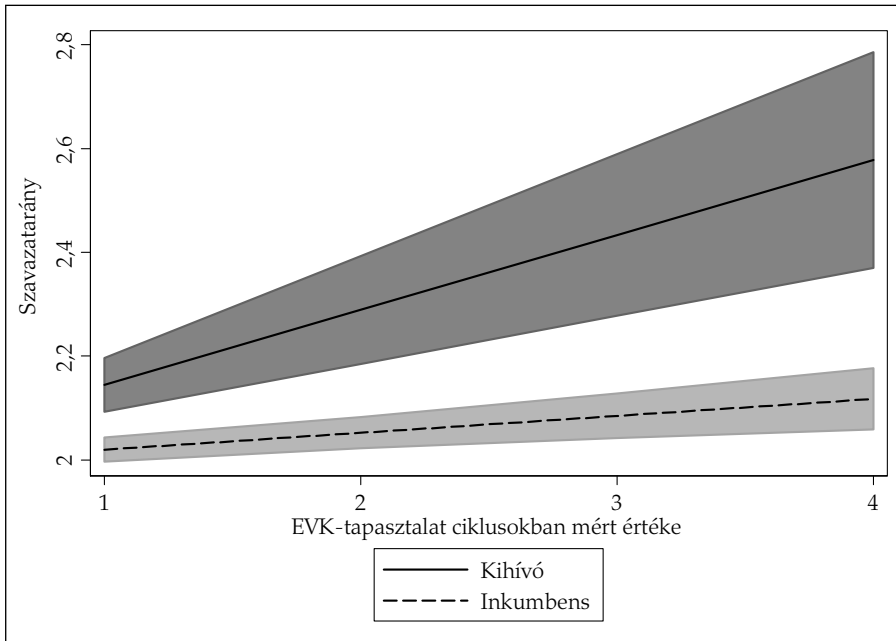
Az értékek regressziós együtthatók. Zárójelben a robusztus standard hibák.

Becslési eljárás: Maximum Likelihood.

Függő változó: EVK-szavazatarány természetes alapú logaritmus.

A fentiekből kiindulva felvetődik a kérdés, hogy az egyéni választókerületi tapasztalat hatása állandó-e az inkumbensek és a kihívók csoportjában. Magyarán, valóban képes-e semlegesíteni a tapasztalat az inkumbencia azonnali negatív hatását. A 2. modell az inkumbencia és a tapasztalat közötti interakciót is tartalmazza. Az 1. táblázat eredményei és a 2. ábra arra utalnak, hogy míg a nagyobb tapasztalattal rendelkező kihívók képesek növelni szavazatarányukat, addig az inkumbensek esetében a korábban leszolgált ciklusok sem számítanak olyan mértékben. Következésképp az inkumbensek hátránya két forrásból eredhet. Egyrészt a választások „büntető” jellege miatt eleve kevesebb szavazatot kapnak a kihívókhoz képest. Másrészt az EVK-tapasztalat pozitív hatásából is kevesebbet tudnak profitálni, mint ellenfeleik.

2. ábra. Az EVK-tapasztalat marginális hatása az inkumbensek és a kihívók körében (95%-os konfidencia-intervallum)

Az eredmények konzisztenciájának tesztelésére más modellspecifikációkat is kipróbáltam. A 3. modell eredményei azt mutatják, hogy ha az előző választáson elért eredményekre is kontrollálunk (ezzel elveszítve az elemszám kétharmadát¹⁰) az inkumbencia és az EVK-tapasztalat hatása nem változik. Hasonló eredményeket kapunk, ha figyelembe vesszük a jelöltek listás pozícióit is. A 2. táblázat modelljeiben az inkumbencia és a tapasztalat továbbra is szignifikánsak, és hatásuk nagysága sem változik drasztikusan. Úgy tűnik továbbá, hogy

minél előkelőbb helyre kerül valaki a pártlistákon, annál több szavazatra számíthat az egyéni választókerületben. Miután nincs jelentős kapcsolat a korábbi választási eredmények és a listás pozíciók között,¹¹ azt mondhatjuk, hogy a listás helyek és a jelenlegi eredmények közötti összefüggés nem a korábbi eredmények nyomán alakul ki, hanem azért, mert a listás pozíciók feltehetően a jelöltek láthatóságát mérik.

2. táblázat. Az EVK-jelöltek eredményeit magyarázó random intercept modellek

	4. modell	5. modell	6. modell
Változók	B(SE)	B(SE)	B(SE)
EVK-inkumbencia	-0,06 (0,02)***	-0,04 (0,02)**	-0,05 (0,02)***
EVK-tapasztalat	0,06 (0,01)***	0,06 (0,01)***	0,07 (0,01)***
Relatív területi listás pozíció	-0,19 (0,02) ***		-0,12 (0,03)***
Relatív országos listás pozíció		-0,17 (0,02)***	-0,14 (0,02)***
	Kontroll változók		
Tengelymetszet	0,34 (0,02)***	0,36 (0,02)***	0,38 (0,02)***
EVK: sd(_cons)	0,04 (0,01)	0,023 (0,01)	0,04 (0,01)
Jelölt: sd(_cons)	0,17 (0,01)	0,18 (0,01)	0,17 (0,01)
Sd(Residual)	0,22 (0,011)	0,20 (0,01)	0,20 (0,01)
Wald χ^2	54976,83	49535,6	49269,85
N	5599	3561	3346
Log pseudolikelihood	-646,46	-307,67	-252,99

*** p < 0,01, ** p < 0,05, *p < 0,1

Az értékek regressziós együtthatók. Zárójelben a robusztus standard hibák.
Beclsési eljárás: Maximum Likelihood.

Függő változó: EVK-szavazatarány természetes alapú logaritmus.

Az 1. és 2 táblázat eredményei arra utalnak, hogy az egyes választókerületek nem különböznek számottevően a mintaátlagtól. Az egyes jelöltek tengelymetszeteinek varianciája sem túl nagy, de nem is elhanyagolható: a tengelymetszetek az átlagtól átlagosan 1,19 százalékponttal térnek el.¹² Ez arra enged következtetni, hogy a jelöltek valamilyen (meghatározatlan) tulajdonsága azt eredményezi, hogy a választási eredményeik mentén alapvető különbségek jelentkeznek közöttük. Egyes jelöltek tehát szisztematikusan több szavazatot kapnak, mint más jelöltek. A következő logikus lépés annak tesztelése, hogy van-e különbség a meredekségek között az egyes csoportokban. Vagyis az egyes változók hatása eltér-e a függő változóra aszerint, hogy melyik jelöltről van szó. A 3. táblázat alapján elmondható, hogy az EVK-tapasztalat

(8. modell) hatása állandó minden jelölt esetében. Az inkumbencia esetében a meredekség 1,18 százalékponttal szóródik¹³ (7. modell).

3. táblázat. Az EVK-jelöltek eredményeit magyarázó random slope modellek

	7. modell	8. modell
Változók	B(SE)	B(SE)
EVK-inkumbencia	-0,05 (0,02)***	-0,07 (0,02)***
EVK-tapasztalat	0,07 (0,01)***	0,07 (0,01)***
Kontroll változók		
Tengelymetszet	0,33 (0,03)***	0,32 (0,03)***
EVK: sd(_cons)	0,03 (0,01)	0,03 (0,01)
Jelölt: sd(EVK-inkumbencia)	0,17 (0,01)	
Jelölt: sd(EVK-tapasztalat)		0,00 (0,00)
Jelölt: sd(_cons)		0,16 (0,01)
Sd(Residual)	0,23 (0,01)	0,24 (0,22)
Wald χ^2	62466,82	58525,46
N	6050	6050
Log pseudolikelihood	-937,36	-939,90

*** $p < 0,01$, ** $p < 0,05$, * $p < 0,1$

Az értékek regressziós együtthatók. Zárójelben a robusztus standard hibák.

Becslési eljárás: Maximum Likelihood.

Függő változó: EVK-szavazatarány természetes alapú logaritmus.

A fenti modellek azt tesztelték, hogy milyen hatással van az EVK-inkumbencia és -tapasztalat az egyéni szavazatarányok természetes alapú logaritmusára. A függő változó formája azonban azt vonja maga után, hogy az adatokban megfigyelhető kis változások nagyobb hatásokat okoznak a függő változóban, mintha annak csak az eredeti formáját vennénk figyelembe. A 4. táblázat modellje (10. modell) szerint mind az inkumbencia, mint az EVK-tapasztalat hatása hajszálnyival magasabb, mint ahogy azt a fenti modellek mutatták.¹⁴ Ez a különbség azonban semmiképp sem nevezhető számottevőnek, továbbá a hatások iránya is megegyezik. Az inkumbencia még mindig hátrány, míg az EVK-tapasztalat javítja a választási eredményeket.

4. táblázat. Az EVK-jelöltek eredményeit magyarázó random intercept modellek

	10. modell
Változók	B(SE)
EVK-inkumbencia	-1,14 (0,25)***
EVK-tapasztalat	1,39 (0,15)***
Kontroll változók	
Tengelymetszet	1,73 (0,34)
EVK: sd(_cons)	0,00 (0,00)
Jelölt: sd(_cons)	1,29 (0,09)
Sd(Residual)	2,58 (0,11)
Wald χ^2	70910,75
N	6051
Log pseudolikelihood	-14967,93

*** p < 0,01, ** p < 0,05, *p < 0,1

Az értékek regressziós együtthatók. Zárójelben a robusztus standard hibák.

Becslési eljárás: Maximum Likelihood.

Függő változó: EVK-szavazatarány.

Korábban amellet érveltem, hogy a modell szempontjából kiemelkedően fontos az, hogy a pártra leadott listás szavazatokat változatlanul hagyjuk, amikor az inkumbencia és az EVK-tapasztalat hatásait vizsgáljuk. Következésképpen a területi listára az adott egyéni választókerületben leadott szavazatok arányát magyarázó változóként vontam a modellekben. Ugyanakkor az eredmények alaposabb alátámasztása érdekében megvizsgáltam olyan modelleket is, amelyek függő változója az EVK-ban leadott egyéni és pártlistás szavazatok közötti különbség, magyarán a szavazatmegosztás aggregált szintje. A változó pozitív értékei azt jelzik, hogy a jelölt több szavazatot kapott, mint a pártja, míg a negatív értékek ennek a fordítottjára utalnak. Az 5. táblázatban látható 11. és 12. modellek mutatják az eredményeket. A 12. modellben a 11.-kel ellentétben szerepel a függő változó egy választással késleltetett értéke. A modellek megerősítik a korábban tapasztaltakat: az inkumbencia csökkenti a jelölt előnyét a párthoz képest, míg az EVK-tapasztalat a jelöltnek kedvez a párthoz képest.

5. táblázat. A szavazatmegosztást magyarázó random intercept modellek

Változók	11. modell	11. modell
	B (SE)	B (SE)
EVK-inkumbencia	-1,64 (0,27)***	-1,60 (0,35)***
EVK-tapasztalat	1,29 (0,16)***	1,26 (0,17)***
Listás képviselő	0,54 (0,19)***	0,61 (0,24)**
Közös jelölt	1,12 (0,22)***	0,61 (0,28)**
Listás jelölt	-0,71 (0,35)**	-1,33 (1,18)
Kormánypárti jelölt	-0,17 (0,07)**	-0,35 (0,15)**
Domináns párt	-1,26 (0,17)***	-1,38 (0,28)***
Verseny	-0,02 (0,02)	-0,11 (0,08)
Verseny szorossága (t-1)	0,32 (0,35)	-0,74 (0,64)
Szavazatmegosztás (t-1)		0,25 (0,03)***
Korábbi EVK		0,48 (0,19)**
Tengelymetszet	1,15 (0,34)***	2,13 (1,20)*
EVK: sd(_cons)	0,00 (0,00)	0,00 (0,00)
Jelölt: sd(_cons)	1,19 (0,10)	0,00 (0,00)
Sd(Residual)	2,79 (0,13)	3,59 (0,22)
Wald χ^2	185,55	285,55
N	6051	1961
Log pseudolikelihood	-15272,80	-5287,85

*** p < 0,01, ** p < 0,05, *p < 0,1

Az értékek regressziós együtthatók. Zárójelben a robusztus standard hibák.

Becslési eljárás: Maximum Likelihood.

Függő változó: Szavazatmegosztás = EVK-szavazatarány – Területi listás szavazatarány az EVK-ban.

A fentiekben az inkumbenciának és az EVK-tapasztalatnak az egyes képviselőjelöltek szavazatarányára gyakorolt hatását vizsgáltam. Áttérve a tanulmány másik két hipotézisének vizsgálatára, a továbbiakban azt nézem meg, hogy hogyan befolyásolják a helyi politikai pozíciók (polgármester és közgyűlési tag) az egyéni választókerületi szavazatarányokat. Mivel a kulcsváltozók csak az országgyűlési képviselőkre vonatkozóan állnak rendelkezésre, az elemzésben azok a képviselők szerepelnek, akik EVK-jelöltként indultak 1994 és 2010 között. A függő változó a fentiekkel ellentétben az adott választáson elért szavazatarány, és nem annak logaritmus. Az együtthatók tehát az ebben a szavazatarányban bekövetkező változást mutatják. A 6. táblázat arra utal, hogy a polgármesterség a közgyűlési tagsággal szemben viszonylag fontos pozíció-

nak számít a szavazatarányok szempontjából. A polgármesterek átlagosan 2,1 százalékponttal több szavazatot kapnak, mint azok, akik nem töltik be ezt a pozíciót a választás időpontjában. A közgyűlési tagság azonban láthatóan semmilyen hatást nem gyakorol a szavazatarányra. A polgármesterek és a közgyűlési tagok között megfigyelt illetén különbség feltehetően a két pozícióval járó láthatóságbeli különbségből fakad. Heinelt és Hlepas (2006) a magyarországi helyi önkormányzati rendszert az „erős polgármester” kategóriába sorolja, „végrehajító polgármesterrel”. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy a polgármester nem csak a település adminisztratív vezetője, hanem az állampolgárok szemében a település egyszemélyes vezetője. Ezzel szemben a közgyűlési tagok az esetek nagy többségében „arctalanként” jelennek meg a választók előtt (Tamás, 2014). Ennek eredményeképpen míg a polgármesterek a láthatóságukat azonnal szavazattá is tudják alakítani, a közgyűlési tagok esetében a pozíció hatása a szavazatarányokra elhanyagolható.

6. táblázat. A képviselők választási eredményeit magyarázó random intercept modellek

	13. modell
Változók	B (SE)
Polgármester	2.10 (.63)***
Helyi közgyűlési tag	.06 (.43)
Miniszter	1.01 (.49)***
Országos pártvezető	.26 (.29)
Parlamentari tisztség	.25 (.22)
Kontroll változók	
Tengelymetszet	7.33 (2.19)
EVK: sd(_cons)	.00 (.00)
Jelölt: sd(_cons)	1.76 (.21)
Sd(Residual)	3.19 (.27)
Wald χ^2	24953.92
N	1212
Log pseudolikelihood	-3274.85

*** $p < 0,01$, ** $p < 0,05$, * $p < 0,1$

Az értékek regressziós együtthatók. Zárójelben a robusztus standard hibák.

Becslési eljárás: Maximum Likelihood.

Függő változó: EVK-szavazatarány.

A fentiekén kívül úgy tűnik, hogy a miniszteri pozíció az, amely elegendő láthatóságot biztosít választókerületi szinten ahhoz, hogy a jelöltnek ebből szavazatokban mérhető előnye származzon. A szavazatnövekmény mértéke azonban elmarad a polgármesterség hatásától, igaz, hogy mindkét esetben 1-2 százalékpontnyi szavazatról van szó. Érdekes módon, az olyan prominens pozíci-

ók, mint országos pártvezető és egyes parlamenti feladatok ellátása nem befolyásolják a szavazatarányt. A jelöltek tehát az ezekkel a feladatokkal járó láthatóságot nem tudják átfordítani szavazatokra. Ez az eredmény arra hívja fel a figyelmet, hogy Magyarországon csak azok a karrierállomások számítanak a választási eredmények szempontjából, amelyek valamiképpen kapcsolódnak a helyi szinthez, legyen az akár a választókerület, vagy a választókerületben található település. Következésképp, a szavazatmaximalizáló pártok a helyi politikában jártas jelöltek indításával növelhetik helyi támogatottságukat.

KONKLÚZIÓ

Ebben a tanulmányban az vizsgáltam, hogy az inkumbencia, az egyéni választókerületi képviselői és a helyi politikai tapasztalat hogyan befolyásolják az országgyűlési képviselőjelöltek személyes szavazatszerző képességét. Öt választást vizsgáltam 1994 és 2010 között random intercept modellek segítségével.

Habár a szakirodalom döntő része arra a következtetésre jut, hogy az inkumbencia segít növelni a jelöltek által kapott szavazatok arányát, az elemzés ennek az ellenkezőjét támasztotta alá. Azok a jelöltek, akik a választás pillanatában EVK-képviselők voltak, még hátrányba is kerültek kihívóikhoz képest a szavazatarányok tekintetében. Annak ellenére, hogy Magyarország vonatkozásában nincsenek szisztematikus vizsgálatok arról, hogy a választók a kormányok mellett miért büntetik az inkumbenseket is, helytállónak tűnik az a feltételezés, miszerint a retrospektív szavazás és a „próbálgatás taktikája” ugyanúgy érvényes a jelöltek, mint a pártok esetén. Új képviselők kipróbálása jobb alternatívának látszik a választók szemében, mint megelégedni a régivel. Ugyanakkor nagyon fontos megjegyezni, hogy itt nagyon kis hatásokról beszélünk, amelyek nem változtatják meg a jelöltek végső eredményeit. Sőt, hosszú távon az EVK-tapasztalat inkább előny, mint hátrány: minél hosszabb időt szolgált valaki egyéni választókerületi képviselőként, annál több szavazatra számíthat. Továbbá kimutatásra került, hogy a tapasztalt EVK-képviselők csak akkor tudnak előny kovácsolni a tapasztalataikból, ha éppen kihívóként versenyeznek az inkumbensekkel. További kutatások szükségesek annak a kérdésnek a megválaszolására, hogy miért büntetik a választók pártállástól függetlenül is a jelölteket a kormányok mellett, és hogy a hosszabb távú tapasztalat miért nem képes ezt a hatást semlegesíteni az inkumbensek esetében.

A tanulmány további eredményei arra mutatnak rá, hogy a választók nagyobbra értékelik a helyi politikai tapasztalatot, mint az országos szintű ismeretséget. Elképzelhető, hogy a választókerületi szolgálat két típusa közötti átváltásról van itt szó. Az országos szintű politikusoknak kevesebb idejük van

a helyi ügyintézésre, de hatékonyabbnak tűnhetnek például az állami pénzek választókerületben való áramoltatásában. Ugyan a rendelkezésre álló adatok alapján ezt a feltételezést nem tudjuk igazolni, de elképzelhető, hogy a választóknak fontosabb a választókerületi szolgálat első aspektusa, mint a második. E hipotézis igazolása is a további kutatásokra hárul.

A fentiekén túl, a tanulmány rámutat a választási szabályok fontosságára a választói viselkedés alakításában. Az eredmények összhangban vannak például a román választási rendszer átalakításának hatásával: amikor a választók lehetőséget kapnak arra, hogy személyek között válasszanak, figyelembe vesznek a párthovatartozáson túli személyes karakterisztikákat is, ami egyébként az emberi természet sajátja (Canache, Mondak, és Cabrera, 2000). Természetesen a magyar politika pártközpontúsága miatt a helyi kötődésű jelöltek kiválasztása nem fogja megváltoztatni a hatalmi viszonyokat. Ugyanakkor, az elemzés során kimutatott hatások méretének ellenére is elmondható, hogy a választók jobban bíznak a helyi jelöltekben, mint az országos szinten ismert politikusokban. Ezért, az a tény, hogy egy rendszer lehetőséget ad a választóknak, hogy személyek között válasszanak, és a pártoknak azon törekvése, hogy helyi kötődésű jelölteket indítsanak a választókerületekben, hatással lehet egyrészt a képviselő minőségére, másrészt pedig a demokrácia állampolgárok általi értékelésére.

JEGYZETEK

- ¹ Az ilyen rendszerekben a pártlistás ág szerepe nem az, hogy az EVK-ág aránytalanságát ellensúlyozza (Thames–Edwards, 2006).
- ² Várnagy (2012) kutatásai azt támasztják alá, hogy az országos politikába vezető legfőbb útvonalak a helyi politikán keresztül haladnak. A mandátumhalmozás 1994 és 2014 között tipikus gyakorlatnak volt tekinthető a magyar politikában. Ugyan a törvényhozás terén a pártfegyelem kapott elsőbbséget, a kormány ellenőrzése kapcsán gyakran felmerültek a helyi politika problémái is.
- ³ A változó értékei az aktuális listapozíció és a listahossz hányadosának felelnek meg.
- ⁴ Fontosnak tartom megemlíteni, hogy az előző választásokon elért EVK-eredmények hatással lehetnek arra, hogy a jelölt hova kerül a pártlistán. A tanulmányban ismertetett modell kontextusában ez annyit tesz, hogy az okság iránya nem egyértelmű. Miután azonban az előző választáson elért eredmények is szerepelnek a modellben, és nem érzékelhető nagyfokú multikollinearitás, feltételezhető, hogy a listapozíciók jól ragadják meg a jelöltek láthatóságát és „fontosságát”.
- ⁵ Bizottsági elnök, frakcióvezető, házelnök, alelnök, jegyző.
- ⁶ A változót Laakso és Taagepera (1979) munkája alapján az alábbi módon számoltam ki:
$$N = \frac{1}{\sum p_i^2}$$
, ahol p_i az ugyanabban az egyéni választókerületben induló jelöltek szavazataránya.
- ⁷
$$\frac{\text{Szavazatszám}_{1.\text{jelölt}} \times \text{Szavazatszám}_{2.\text{jelölt}}}{\text{Szavazatszám}_{\text{Összes}}}$$

- ⁸ Az alábbi változók közötti összefüggéssel kapcsolatban merültek fel aggályok: *Kormánypárti jelölt vs. Domináns párt, EVK-inkumbencia vs. EVK-tapasztalat*. Az egymásba ágyazott modellek és a variancia infláló faktorok (VIF) is arra engednek következtetni, hogy a változók közötti kapcsolatok nem befolyásolják számottevően a standard hibákat.
- ⁹ Itt megjegyzendő, hogy ha az adatokat választásokra bontva vizsgáljuk, akkor az inkumbencia negatív hatása a szavazatarányra nem csak „kormányváltó” években jelenik meg. 2006-ban a kormánypárti színekben induló jelöltek nem szenvedtek szignifikáns hátrányt az ellenzéki jelöltekkel szemben. Vagyis a kormány retrospektív büntetése nem figyelhető meg a választás alkalmával. Megjelenik azonban az inkumbens-hátrány. Mindez tovább erősíti azt a fenti megállapítást, miszerint a választók kormánytól és pártállástól függetlenül büntetik az egyéni választókerületi képviselőket a következő választáson. Ennek az összefüggésnek a mélyebb feltárása azonban túlmutat jelen tanulmány keretein. (Az évekre bontott adatok elemzéséhez lineáris regressziót használtam EVK szerint klaszterezett standard hibákkal.)
- ¹⁰ Ezen a ponton csak azok a jelöltek vehetők figyelembe az elemzésnél, akik két egymást követő választáson is indultak egyéniben.
- ¹¹ Pearson r (területi listás pozíciók) = - 0,24***, Pearson r (országos listás pozíciók) = - 0,07.
- ¹² $e^{0.18}$. Míután a függő változó egy logaritmus, a szórásnak az exponenciálisát kell figyelembe venni.
- ¹³ $e^{0.17}$.
- ¹⁴ Ahhoz, hogy a modellek együtthatóit össze tudjuk hasonlítani, a szavazatarány logaritmusát becslő modellek esetében a táblázatokban szereplő értékek exponenciálisát kell vennünk.

IRODALOM

- Angelusz Róbert–Tardos Róbert (2005): A választói tömbök rejtett hálózata. In: Angelusz Róbert–Tardos Róbert (szerk.): *Törések, hálók, hidak. Választói magatartás és politikai tagolódás Magyarországon*. Budapest: DKMKA, 65–160.
- Ashworth, Scott–Bueno de Mesquita, Ethan (2008): Electoral Selection, Strategic Challenger Entry, and the Incumbency Advantage. *The Journal of Politics*, 70(4), 1006–1025.
- Barker, Fiona–Boston, Jonathan.–Levine, Stephen.–McLeay, Elizabeth.–Roberts, Nigel S. (2001): The Initial Assessment of the Consequences of MMP in New Zealand. In: Matthew S. Shugart–Martin P. Wattenberg (eds.): *Mixed-Member Electoral Systems. The Best of Both Worlds?*. Oxford: Oxford University Press, 297–322.
- Batto, Nathan F. (2009): Change and Continuity in the Personal Vote after Electoral Reform in Taiwan. *Issues & Studies*, 45(2), 99–123.
- Bawn, Kathleen (1999): Voter Responses to Electoral Complexity: Ticket Splitting, Rational Voters and Representation in the Federal Republic of Germany. *British Journal of Political Science*, 29(03), 487–505.
- Benoit, Kenneth–Marsh, Michael (2008): The Campaign Value of Incumbency: A New Solution to the Puzzle of Less Effective Incumbent Spending. *American Journal of Political Science*, 52(4), 874–90.

- Benoit, Kenneth–Marsh, Michael (2010): Incumbent and Challenger Campaign Spending Effects in Proportional Electoral Systems The Irish Elections of 2002. *Political Research Quarterly*, 63(1), 159–173.
- Best, Heinrich–Edinger, Michael (2003): Introduction. In: Heinrich Best & Michael Edinger (eds.): *Representative Elites in Post Communist Settings*. Jena: Jena University Press.
- Blais, André–Gidengil, Elisabeth–Dobrzynska, Agnieszka–Nevitte, Neil–Adeau, Richard (2003): Does the Local Candidate Matter? Candidate Effects in the Canadian Election of 2000. *Canadian Journal of Political Science/Revue canadienne de science politique*, 36(03), 657–64.
- Burden, Barry C. (2009): Candidate-driven ticket splitting in the 2000 Japanese elections. *Electoral Studies*, 28(1), 33–40.
- Cain, Bruce–Ferejohn, John–Fiorina, Morris P. (1987): *The personal vote: constituency service and electoral independence*. Harvard University Press.
- Canache, Damaris–Mondak, Jeffery J.–Cabrera, E. (2000): Voters and the Personal Vote: A Counterfactual Simulation. *Political Research Quarterly*, 53(3), 663–676.
- Chiru, Mihail (2015): Multiple Candidacies and the Role of the Lowest Electoral Tier for Individualized Campaigning. *East European Politics & Societies*, 0888325415569761.
- Chiru, Mihail–Ciobanu, Ionuț (2009): Legislative Recruitment and Electoral System Change: The Case of Romania. *CEU Political Science Journal*, 4(2), 192–231.
- Coman, Emanuel. E. (2012): Legislative Behavior in Romania: The Effect of the 2008 Romanian Electoral Reform. *Legislative Studies Quarterly*, 37(2), 199–224.
- Cotta, Maurizio–Best, Michael (2000): Between Professionalization and Democratization. A Synoptic View on the Making of the European Representative. Heinrich Best–Maurizio Cotta (eds.): *Parliamentary Representatives in Europe 1848–2000*. Oxford, Oxford University Press.
- Cox, Gary W. (1997): *Making Votes Count: Strategic Coordination in the World's Electoral Systems*. Cambridge–New York, Cambridge University Press.
- Cox, Gary W.–Katz, Jonathan N. (1996): Why Did the Incumbency Advantage in U.S. House Elections Grow? *American Journal of Political Science*, 40(2), 478–497.
- Curtice, John–Shively, W. Phillips (2009): Who represents us best? One member or many? In: Hans-Dieter Klingemann (ed.): *The Comparative Study of Electoral Systems*. Oxford, Oxford University Press.
- de Leeuw, Jan–Meijer, Erik (eds.) (2007): *Handbook of Multilevel Analysis*. New York, Springer.
- Duch, Raymond M. (2001): A Developmental Model of Heterogeneous Economic Voting in New Democracies. *The American Political Science Review*, 95(4), 895–910.
- Edinger, Michael (2010): Elite formation and democratic elitism in Central and Eastern Europe: a comparative analysis. In: Heinrich Best–John Higley (eds.): *Democratic Elitism: New Theoretical and Comparative Perspectives*. Leiden–Boston, Brill, 129–152.
- Enyedi Zsolt–Benoit, Kenneth (2011): Kritikus választás 2010. A magyar pártrendszer átrendeződése a bal-jobb dimenzióban. In: Zsolt Enyedi–Andrea Szabó–Róbert Tardos (eds.): *Új képlet. A 2010-es választások Magyarországon*. Budapest, DKMKA, 17–42.
- Enyedi, Zsolt–Tóka, Gábor (2007): The Only Game in Town: Party Politics in Hungary. Paul Webb & Stephen White (eds.): *Party Politics in New Democracies*. Oxford, Oxford University Press, 147–178.

- Gaines, Brian J. (1998): The Impersonal Vote? Constituency Service and Incumbency Advantage in British Elections, 1950-92. *Legislative Studies Quarterly*, 23(2), 167–195.
- Gallagher, Michael (1988): Conclusion. In: Michael Gallagher and Michael Marsh (eds.): *Candidate Selection in Comparative Perspective. The Secret Garden of Politics*. London, Sage Publications, 236–283.
- Hainmueller, Jens–Kern, Holger Lutz (2008): Incumbency as a source of spillover effects in mixed electoral systems: Evidence from a regression-discontinuity design *Electoral Studies*, 27(2), 213–227.
- Heinelt, Hubert–Hlepas, Nikolaos-K. (2006): Typologies of Local Government Systems. In: Henry Bäck, Hubert Heinelt–Annick Magnier (eds.): *The European Mayor. Political Leaders in the Changing Context of Local Democracy*. Wiesbaden, Springer, 21–42.
- Heitshusen, Valerie–Young, Garry–Wood, David M. (2005): Electoral Context and MP Constituency Focus in Australia, Canada, Ireland, New Zealand, and the United Kingdom. *American Journal of Political Science*, 49(1), 32–45.
- Herrera, Richard–Yawn, Michael (1999): The Emergence of the Personal Vote. *The Journal of Politics*, 61(1), 136–50.
- Higley, John–Lengyel, György (2000): *Elites After State Socialism: Theories and Analysis*. Rowman & Littlefield.
- Higley, John–Pakulski, Jan–Wesołowski, Włodzimierz (eds.) (1998): *Postcommunist elites and democracy in Eastern Europe*. New York, St. Martin's Press.
- Hirano, Shigeo–Snyder, James M. (2009): Using Multimember District Elections to Estimate the Sources of the Incumbency Advantage. *American Journal of Political Science*, 53(2), 292–306.
- Ilonszki Gabriella (1996): A parlamenti képviselők jelölésének elméleti és pártszervezeti kérdései Magyarországon. *Politikatudományi Szemle*, 1996(1), 43–67.
- Ilonszki, Gabriella (2012): Role stability in the context of institutional and positional change. In: Magnus Blomgren–Olivier Rozenberg (eds.): *Parliamentary Roles in Modern Legislatures*. London, Routledge, 162–183.
- Ilonszki Gabriella–Jäger Krisztina (2008): Erős kormány – gyenge parlament? A törvényhozási kapacitás as törvényhozási teljesítmény politikai szociológiai összefüggései. *Századvég*, 2008(4), 119–142.
- Ilonszki Gabriella–Kurtán Sándor (1999): A magyar parlamenti elitek: demokratizálás és elitváltás. *Politikatudományi Szemle*, 1999(4), 49–80.
- Jackiewicz, Irena (1994): The Polish Parliamentarians under Post-Communism: The Antimony of Representation. Attila Ágh (ed.): *The Emergence of East Central European Parliaments: The First Steps*. Budapest, DKMKA, 252–269.
- Karácsony Gergely (2006): Árkok és légvárak. A választói viselkedés stabilizálódása Magyarországon. Karácsony Gergely (szerk.): *A 2006-os országgyűlési választások. Elemzések és adatok*. Budapest, DKMKA, 59–103.
- Karp, Jeffrey A.–Vowles, Jack–Banducci, Susan A.–Donovan, Todd (2002): Strategic voting, party activity, and candidate effects: testing explanations for split voting in New Zealand's new mixed system. *Electoral Studies*, 21(1), 1–22.

- King, Gary (1991): Constituency Service and Incumbency Advantage. *British Journal of Political Science*, 21(1), 119–128.
- Klingemann, Hans-Dieter–Wessels, Bernhard (2001): The Political Consequence of Germany's Mixed-Member System: Personalization at the Grass Roots? In: Matthew S. Shugart–Martin P. Wattenberg (eds.): *Mixed-Member Electoral Systems. The Best of Both Worlds?* Oxford, Oxford University Press.
- Klingemann, Hans-Dieter–Wessels, Bernhard (2003): The Political Consequences of Germany's Mixed-Member System: Personalization at the Grass Roots? In: Matthew S. Shugart–Martin P. Wattenberg (eds.): *Mixed-Member Electoral Systems. The Best of Both Worlds?* Oxford: Oxford University Press.
- Körösiényi, András (2013): Political polarization and its consequences on democratic accountability. *Corvinus Journal of Sociology and Social Policy*, 4(2), 3–30.
- Laakso, Markku–Taagepera, Rein (1979): "Effective" Number of Parties A Measure with Application to West Europe. *Comparative Political Studies*, 12(1), 3–27.
- Lancaster, Thomas D. (1986): Electoral Structures and Pork Barrel Politics', *International Political Science Review*, 7(1), 67–81.
- Lancaster, Thomas D.–Patterson, W. David (1990): Comparative Pork Barrel Politics. *Comparative Political Studies*, 22(4), 458–477.
- Marian, Cosmin Gabriel–King, Ronald F. (2010): Plus ça change: Electoral law reform and the 2008 Romanian parliamentary elections. *Communist and Post-Communist Studies*, 43(1), 7–18.
- Mitchell, Paul (2000): Voters and their representatives: Electoral institutions and delegation in parliamentary democracies. *European Journal of Political Research*, 37(3), 335–351.
- Moser, Robert G.–Scheiner, Ethan (2005): Strategic Ticket Splitting and the Personal Vote in Mixed-Member Electoral Systems. *Legislative Studies Quarterly*, 30(2), 259–276.
- Murray, Rainbow (2008): The Power of Sex and Incumbency A Longitudinal Study of Electoral Performance in France. *Party Politics*, 14(5), 539–554.
- Nikolenyi, Csaba (2011): When Electoral Reform Fails: The Stability of Proportional Representation in Post-Communist Democracies. *West European Politics*, 34(3), 607–625.
- Norris, Pippa (2000): The Twilight of Westminster? Electoral Reform and its Consequences. *Political Studies*, 49(5), 877–900.
- Norris, Pippa (2004): *Electoral Engineering: Voting Rules and Political Behavior*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Papp, Zsófia (2015): Campaign-Personalization and Constituency Focus in a Mixed-Member Electoral System. The Case of Hungary. *World Political Science*, 11(1), 75–95.
- Papp Zsófia–Zorigt Burtejin (2015): A változó választási szabályok és a változó politikai kontextus hatása a kampányperszonalizációra. Egy természetes kísérlet tanulságai. *Politikatudományi Szemle*, 24(3), 51–74.
- Putnam, Robert D. (1976): *The Comparative Studies of Political Elites*. Englewood Cliffs, Prentice-Hall.
- Roescu, Andra-Maria (2014): *The Psychological and Mechanical Effects of Voting Rules. Evidence from the Romanian Parliamentary Elections*. Presented at the 12th Meeting of the Society for Social Choice and Welfare, Boston.

- Rose, Richard (1992): Escaping from Absolute Dissatisfaction. A Trial-And-Error Model of Change in Eastern Europe. *Journal of Theoretical Politics*, 4(4), 371–393.
- Scheiner, Ethan (2005): *Democracy without Competition in Japan: Opposition Failure in a One-Party Dominant State*. Cambridge–New York, Cambridge University Press.
- Scholl, Edward L. (1986): The Electoral System and Constituency-Oriented Activity in the European Parliament. *International Studies Quarterly*, 30(3), 315–32.
- Semenova, Elena–Edinger, Michael–Best, Heinrich (2013): Patterns of parliamentary elite recruitment in Central and Eastern Europe: a comparative analysis. Elena Semenova, Michael Edinger & Heinrich Best (eds.): *Parliamentary Elites in Central and Eastern Europe. Recruitment and Representation*. Oxon, Routledge, 284–307.
- Shugart, Matthew S. (2001): Electoral “efficiency” and the move to mixed-member systems. *Electoral Studies*, 20(2), 173–93.
- Shugart, Matthew S.–Valdini, M. E.–Suominen, K. (2005): Looking for Locals: Voter Information Demands and Personal Vote-Earning Attributes of Legislators under Proportional Representation. *American Journal of Political Science*, 49(2), 437–49.
- Shugart, Matthew S.–Wattenberg, Martin P. (2001): Introduction: The Electoral Reform of the Twenty-First Century? In: Matthew S. Shugart and Martin P. Wattenberg (eds.), *Mixed-Member Electoral Systems. The Best of Both Worlds?*. Oxford: Oxford University Press.
- Soós Gábor (2012): Kétflokkrendszer Magyarországon (Two-block system in Hungary). Budapest, Új Mandátum, 14–40.
- Tamás Veronika (2014): *Politikai élet a helyi önkormányzatokban. A helyi politika szereplői, mozgásterük és kapcsolataik a helyi politikai rendszerben*. Budapest, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont.
- Tavits, Margit (2010): Effect of Local Ties On Electoral Success and Parliamentary Behaviour The Case of Estonia. *Party Politics*, 16(2), 215–35.
- Thames, Frank C.–Edwards, M. S. (2006): Differentiating Mixed-Member Electoral Systems Mixed-Member Majoritarian and Mixed-Member Proportional Systems and Government Expenditures. *Comparative Political Studies*, 39(7), 905–927.
- Tóka, Gábor–Popa, Sebastian (2013): Hungary’. Sten Berglund, Joakim Ekman, Kevin Deegan-Krause & Terje Knutsen (eds.): *The Handbook of Political Change in Eastern Europe*. Cheltenham, Edward Elgar, 291–338.
- Várnagy Réka (2012): *Polgármesterek a magyar országgyűlésben*. Budapest, Budapesti Corvinus Egyetem.
- Zaller, John (1998): Politicians as Prize Fighters: Electoral Selection and the Incumbency Advantage. John G. Geer (ed.): *Politicians and Party Politics*. New York, Palgrave Macmillan, 125–185.